

Régmúlt idők Böröczky Ede kisdémpusztai birtokán

(Részlet Iványi Tibor „Földrajzi köznevek a majorokkal kapcsolatban” című tanulmányából.

Forrás: SZIN, az MMKL folyórata, 2012/ 1 és 2 szám)

Nagydém, Kisdém és Csárdapuszta között sajátos nagyságrendi viszony alakult ki. „Csárdarú bemenünk Kizsdímre, Kizsdím-rú kimenünk Csárdára.” Ebből a fogalmazásból érthető, milyen a viszony a két puszta között: A Kisdém a „főmajor”, Csárda az „almajor”. Csárda a legendák szerint egyszerű betyárcsárda volt valamikor, majd idővel majorrá erősödött, sőt még egy kápolnát is építettek a **Meszlényiek** valamikor a XIX. század elején. A Kossuth-legendárium része az is, miszerint állítólag Kossuth Apánk itt kelt egybe, ebben a kápolnában **Meszlényi Teréziával**, Kisdém gazdájának lányával. Azért történt ez így, mert **Kossuth Lajos** evangélikus lévén, a pesti katolikus pap csak úgy adta össze a katolikus menyasszonnyal (mivel a vőlegény nem adott reverzálíst), hogy az esküvői szertartás nélkülözött minden ünnepélyességet. (A násznépet például be sem engedték a templomba...) Meszlényi uram ezen annyira feldühödött, hogy megfogadta, majd rendeznek ők Kisdémen rendes esküvőt! Így esett a választás a csárdai kápolnára, ahol az esküvő lezajlott annak rendje, módja szerint a teszéri katolikus pap közreműködésével, majd aztán a násznép bevonult a közeli kisdémi kastélyba megülni a lagzit. A kisdémiek azóta is Kossuth-szobaként emlegetik azt a termet, ahol a lagzi volt.

Úgy alakult, hogy 1954. szeptember 20-án éppen ebben a szobában szült meg engem Idesanyám.

Kisdém- Nagydém („Kizsdím- Naddím”) esetében az a sajátos történelmi helyzet, hogy feltételezhető, valamikor Kisdém is falu lehetett, ráadásul még talán jelentősebb is volt, mint a „Nagy Testvér”. Mindenesetre tény, hogy temető is van Kisdém határában, ahova egészen az 1970-es évekig temettek is, magam is emlékszem, mikor a '60-as évek elején temettük szegény Bonnyai bácsit. A kisdémi kastélyban, ahol laktunk, a padlásunkon pihent a Szent Mihály „lova” („szemmihálova”), s mindig megrémültünk, ha véletlen, gyanútlanul rápillantottunk. Amúgy is furcsa, zavarbaejtő volt a „kizsdímiek” viszonya a „naddímiekke”, mert „naddímiek” voltak pl. az „árkulók”, akik rendszeresen karbantartották a major környéki folyókat, árkokat. Kemény, nehéz munka volt ez, de rendszeren megfizették. Az „árkulók” pedig nem csak a munkában tettek ki magukért hanem a mulatozásban is, amikor ugyanis „füzetisnap” volt, akkor még a cigányok is megjelentek, ha más nem legalább egy muzsikussal, aki húzta-húzta rogyásig, kifulladásig s az „árkulók” gálánsan meghívták a fél majort együtt mulatni velük. Mert azt azért a kisdémi nép is tudott, de még mennyire. Legendások voltak amúgy a kisdémi „bucsuk” is május elején. Tudni kell, hogy a majori nép egyébként nemigen tartotta számon a folyókat név szerint, mivel előfordult, hogy esetleg évekig nem volt egy csepp víz sem a medrükben, vagy éppen az „árkulók” miatt egészen más irányt vett a szegény „folyó” útja. Annyira személyes volt a kapcsolat az emberek és a vizek között, hogy már névre sem volt igazán szükség, hanem csak úgy emlegették, hogy a folyó, amelyik a „Kükímínyesnéé” van és rákászni szoktunk benne. A forrásokat is többnyire úgy emlegették: az, „amellik” ott a „Kanászlegelő szílin van valahun”, vagy a másik „aara van a Zúrház ajjába”, a harmadik a Bonnyai- malom „környíkin”.

1939 és 1941 között, amikor Apámék éppen Kisdémen szolgáltak, akkor már az adászteveli származású Böröczkyeké volt az uradalom. A **Böröczkyek** jó gazdái voltak a birtoknak. Lovakat, disznókat tenyésztettek, - s mesélte Apám -, hogy nagy volt a forgalom, mindenféle kereskedők jöttek – mentek, még Palesztínából is! Kisdém mindig nagyon

alkalmas volt (ma is az !) a lótenyésztésre, ráadásul még azt is kipróbálhatták a palesztínai zsidó kereskedők, vajon hogyan bírják majd a lovak a sivatagi éghajlatot, a homokos talajt, de akár a homokviharokat is, hiszen Kisdémen szinte minden megvolt ehhez. Főleg a homok ...mert abból mindig volt bőven, szokták mondogatni az öregek A **Böröczky testvéreket**, mert mindenki csak így emlegette az uraságot, vagyis az idősebbik **Ede** urat, meg a fiatalabbik **Lajos** urat még a szokásosnál is nagyobb tisztelet övezte, hiszen nemcsak igazi mintagazdaságot hoztak létre, hanem tényleg jól bántak a cselédekkel is. Mikor például eladásra terelték az állatokat, akkor külön „borraalót” kaptak, de nem csak az uraságtól, hanem a kereskedőktől is. Amúgy rendkívül puritán életet éltek az urak, ami abban is megnyilvánult, hogy például mindannyian, a fiatal Jenő uraság is egyszerű laptikával (kétkerekű homokfutó lovaskocsi) közlekedtek. Az egykori cselédek, - szegény Apám is – mindig a legnagyobb tisztelettel emlegették a Böröczkyeket. Legfeljebb a fiatal **Jenő** uraságon élcelődött. Így: megkérdezték egyszer a Jenő uraságot, hogy kinek a fia, „ ammeg szegín rávágta ijettibe, hogy a Böröczky testvéreké !” Volt abban valami jelképes , hogy alig tíz – tizenkét évvel a cselédek után Apám lett Kisdémen a majorgazda ! Ede Uraság , ha találkozott Apámmal , mindig arra kérte, „ Aztán, vigyázz, Gyula arra a szegény Tanyára, mint a szemed fényére!”

Tehát minden rendben, ugyanarról van szó, ami Kisdémen is létezett, sőt még ma is létezik, mert hála istennek Kisdém él és virul, több száz lovat nevelnek ott, s felépítették az ország egyik, ha nem a legnagyobb, fedett lovardáját a major jelenlegi tulajdonosai.